



Stappenplan sportverenigingen:

Hoe maak je van het verduurzamen van je
sportaccommodatie een succesvol project?



Stappenplan sportverenigingen:

Hoe maak je van het verduurzamen van je sportaccommodatie een succesvol project?

Je bent enthousiast over de verduurzaming van de sportaccommodatie van je vereniging en je zoekt naar een manier om het proces te ordenen en tot de juiste concrete stappen te komen. Er zijn al diverse stappenplannen te vinden, maar deze bestrijken vaak maar een deel van het proces. Kenniscentrum Sport & Bewegen heeft het beste uit deze stappenplannen gebundeld en aangevuld met eigen inzichten om te komen tot een compleet stappenplan: vanaf de eerste initiatieffase tot en met de realisatie.

Kortweg zijn dit de te doorlopen stappen:

Stap 1: Initiatieffase

Stap 2: Projectplan opstellen

Stap 3: Onderzoeksfase en afstemming

Stap 4: Besluitvorming, offertetraject en financiering

Stap 5: Realisatiefase

Stap 6: Evaluatie en evt. bijsturen

Stap 1: Initiatieffase

Jij wilt je inzetten voor de verduurzaming van de sportaccommodatie. In deze fase worden eerste ideeën gevormd en zoek je naar enthousiaste medestanders binnen de vereniging. Als initiatiefnemer zie je mogelijkheden om het energieverbruik van de huidige accommodatie te verbeteren. Aan de hand van voorbeelden van andere verenigingen (de zogenaamde 'best practices') kun je mensen inspireren en aan (de rest van) het bestuur duidelijk maken wat jullie ideeën zijn. Kijk op www.duurzamesportsector.nl hoe andere verenigingen het hebben aangepakt.

Naar het verenigingsbestuur

Nu is het tijd om contact te zoeken met het bestuur van jullie vereniging. Of: als je zelf ook bestuurslid bent, dit op de agenda te zetten. Aan de hand van de hierboven genoemde best practices kun je het

bestuur een idee geven van de mogelijkheden van verduurzaming, de globaal verwachte kosten en resulterende besparingen. Aangestoken door jouw enthousiasme en geïnspireerd door de voorbeelden, is er een aantal zaken waar het bestuur duidelijkheid over kan geven:

- **Visie:** Is er een door het verenigingsbestuur gedragen visie met betrekking tot duurzaamheid van de accommodatie? En als deze er niet is, bespreek dan met het bestuur binnen welke randvoorwaarden een verduurzaming voor het bestuur acceptabel zou zijn en waar het bestuur blij van zou worden.
- **Budget:** Is er budget beschikbaar voor verduurzamingsmaatregelen? En is het bestuur bereid mee te denken over externe vormen van financiering of het betrekken van de leden, bijvoorbeeld met ledenobligaties?

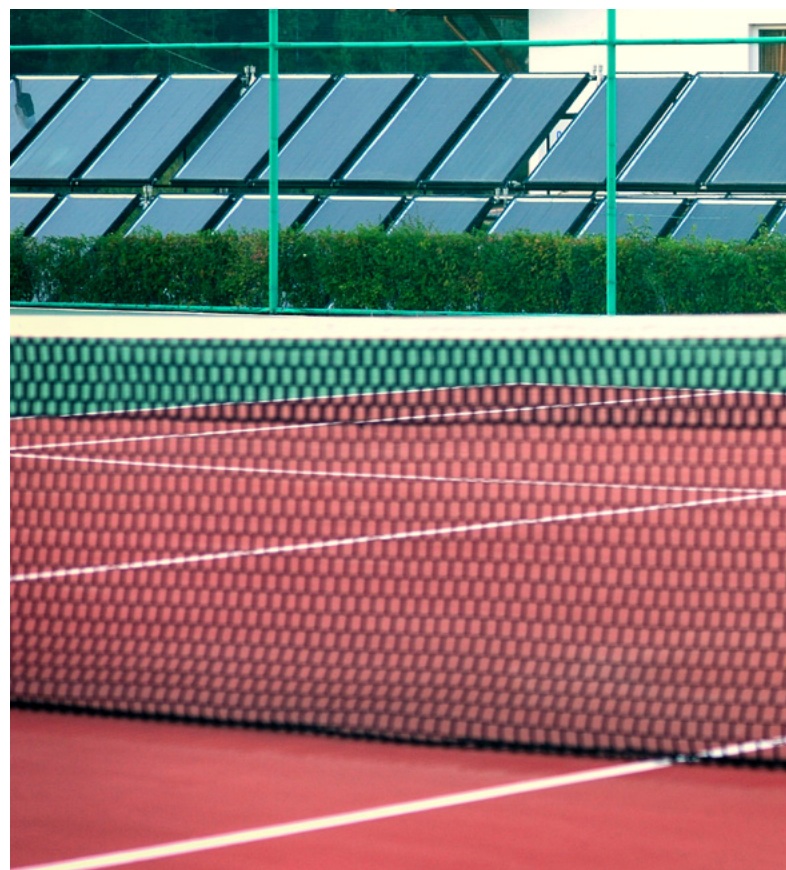


- **Eigendom:** Biedt de eigendomssituatie van de accommodatie de mogelijkheid om verduurzamingsmaatregelen aan te brengen aan het vastgoed? Indien je vereniging niet zelf de accommodatie in (volledig) eigendom heeft, is het noodzakelijk om de eigenaar vanaf het begin in dit proces te betrekken.
- Is er een **Meerjaren Onderhouds Planning** (MOP of MJOP) opgesteld voor de accommodatie? Hiermee krijg je inzicht in de staat van het huidige gebouw en welke (grote) onderhoudsklussen of vervangingen er wanneer uitgevoerd moeten gaan worden. Hierbij kun je de kans aangrijpen om een duurzamer alternatief toe te passen en zodoende je gebouw te verduurzamen*. Dit is het meest kosteneffectief en leidt tot kortere terugverdiertijden. Als er geen MJOP beschikbaar is, kan iemand binnen de club toelichting geven op de staat van het onderhoud. Of je kunt een adviesbureau inschakelen voor het doen van opname gericht op het bouwkundige deel en de installaties (een zogenaamde nulmeting).
- Hoe is het **mandaat** geregeld? Oftewel, wie moeten er goedkeuring geven en op welke momenten in het proces (de beslissingsbevoegden)? Moet er goedkeuring komen vanuit een Algemene Ledenvergadering, een stichtingsbestuur accommodatiezaken of gaat het bestuur hier alleen over? Is het handig om een stuurgroep op te richten? Dit werkt vaak handiger als er vanuit verschillende kanten goedkeuring moeten komen. Zo hoeft je de voortgang en voorstellen maar één keer te presenteren en kunnen besluiten soepel genomen worden.
- Zijn er al eerder **vergelijkbare ervaringen/ projecten** geweest binnen de vereniging waar leerpunten uit getrokken kunnen worden?

*Met name voor die delen van het gebouw die een levensduur hebben tot voorbij 2050, is het nu belangrijk om duurzame keuzes te maken. Hiermee voorkom je dat je deze straks alsnog moet vervangen, als de overheid besluit om dwingende wetgeving in te voeren om de klimaatdoelen van 2050 te halen.

Aan het eind van deze fase heb je de volgende zaken duidelijk:

- ☑ 1. Een gedragen visie vanuit het bestuur met betrekking tot verduurzaming
- ☑ 2. Hoe de eigendomsverhouding van de accommodatie is en welke contractuele verplichtingen hierbij horen
- ☑ 3. Een projectgroep van geïnteresseerde mensen met draagvlak vanuit het bestuur
- ☑ 4. Een voorstel dat in ieder geval de volgende zaken omvat:
 - Doelstellingen;
 - Beschikbare budget;
 - Door het bestuur gestelde randvoorwaarden;
 - Afspraken met over welke informatie op welke momenten aan het bestuur en/of een op te richten stuurgroep geleverd moet worden.
 - De leden van het projectteam en de taakverdeling
- ☑ 5. Overzicht van de beslissingsbevoegden en wanneer er goedkeuring moet worden gevraagd voor de volgende fase van het project.



Stap 2: Projectplan opstellen

Op basis van de vorige stap gaan jullie als projectteam een plan opstellen. Het bestuur heeft immers duidelijk gemaakt welke ruimte de projectgroep krijgt om naar oplossingen te zoeken.

Het projectplan moet in ieder geval bestaan uit de onderdelen:

- **Toets- en beslissingsmomenten:** Op welke punten in het proces presenteren jullie de plannen tot dusver aan bestuur en/of andere beslissingsbevoegden (de stuurgroep)? Op deze toetsmomenten kijkt het bestuur en/of de stuurgroep of de plannen tot dusver aansluiten bij haar wensen. Vervolgens kan het bestuur en/of de stuurgroep beslissen of de projectgroep een volgende stap mag gaan zetten en onder welke voorwaarden.
- **Maatregelen:** Welke verduurzamingsmaatregel(en) gaan jullie nader onderzoeken (bijv. op basis van best practices) en op welke vlakken worden de maatregelen vergeleken (terugverdientijd, investeringskosten, reductie in energie(kosten), Total Cost of Ownership)? Waar je hierbij ook aan moet denken, zijn gedragsveranderingen. Zie het kader over Communicatie op pagina 6.
- **Kennis:** Welke kennis is hiervoor nodig en is deze kennis al aanwezig binnen de projectgroep of vereniging? Je kunt ook nagaan of binnen het netwerk van de vereniging de gewenste kennis voorhanden is (bijv. bij een sponsor) en of er bereidheid is om de projectgroep te ondersteunen.
- **Kosten:** Een overzicht van verwachte kosten (bijv. voor een constructeur, een adviseur of quickscan) in de eerstvolgende stap. Een globale planning van het project.

Met dit projectplan ga je terug naar de stuurgroep. Deze beslist of jullie op basis van dit plan verder mogen en bijv. ook hoeveel jullie hierin per fase mogen uitgeven.

Aan het eind van deze fase heb je de volgende zaken geregeld:

- 1. Bevestiging van het bestuur en/of de stuurgroep dat de te onderzoeken maatregelen passen binnen de visie van het bestuur en passen bij de eigendomssituatie van de accommodatie, mogelijk heeft het bestuur en/of de stuurgroep ook een voorkeur uitgesproken voor één of enkele mogelijke maatregelen.
- 2. Je weet nu welke informatie de stuurgroep wil hebben voordat zij een keuze zullen maken voor één of enkele verduurzamingsmaatregelen en welke financieringsmogelijkheden hun voorkeur heeft.
- 3. Er is met de stuurgroep afgesproken op welke momenten in het proces de projectgroep zijn voortgang zal presenteren. Op deze momenten kan de stuurgroep beslissen of de projectgroep verder kan en eventueel bijsturen.
- 4. De stuurgroep kan beslissen om middelen beschikbaar te stellen voor de aankomende fase van het project.

NOC*NSF Begeleidingstraject verduurzaming

Wist je dat je via NOC*NSF gebruik kunt maken van een begeleidingstraject? Dit betekent dat voor jouw vereniging:

- een energiescan wordt gemaakt
- een plan van aanpak wordt opgesteld
- hulp wordt gegeven bij het opvragen en het beoordelen van offertes
- financieel advies wordt gegeven
- de mogelijkheden van subsidies en fiscale voordelen worden bekeken
- ondersteuning wordt gegeven bij het implementeren van de energiebesparende maatregelen

Voor meer informatie kun je terecht op de website van [NOC*NSF](https://www.nocnsf.nl) of mail naar sportakkoord@nocnsf.nl.

Stap 3: Onderzoeksfase en afstemming

In deze fase is de eerste stap: **contact zoeken met de gemeente**. Ga in gesprek om je voornemens kenbaar te maken en te inventariseren of er bij de gemeente al plannen liggen met betrekking tot verduurzaming. Bijvoorbeeld een Warmtetransitievisie, Regionale Energiestrategie (RES) of een lokaal sportakkoord. Mogelijk biedt dit kansen om samen met de gemeente op te trekken.

In deze fase kun je contact zoeken met andere verenigingen die al eerder een dergelijk verduurzamingstraject hebben doorlopen. Bijvoorbeeld een accommodatie die je al aan het bestuur getoond hebt als best practice. Kijk op www.duurzamesportsector.nl op de pagina Verenigingen voor voorbeelden. Ook kun je samen met de gemeente kijken of andere verenigingen ook willen verduurzamen en/of verduurzaming opnemen in het lokale sportakkoord.

Energiescan

Vervolgens is het zaak om een energiescan van de huidige accommodatie uit te voeren. Deze scan geeft je inzicht in het huidige energieverbruik en -kosten, welke mogelijkheden tot verduurzaming haalbaar zijn en wat de kosten en verwachte opbrengsten zijn.

Business case

Op basis van deze informatie is het mogelijk om eerste business cases op te stellen voor verschillende verduurzamingsmaatregelen en eventuele combinaties hiervan. Kijk hiervoor naar:

- zelfstandige vervangingsmomenten - Het bestaande is eigenlijk nog niet aan vervanging toe, maar toch plaats je al een nieuwe
- natuurlijke vervangingsmomenten - Je plaatst bijvoorbeeld een nieuw verwarmingssysteem op het moment dat het oude aan het einde van zijn levensduur is. De natuurlijke vervangingsmomenten vind je terug in het Meerjaren Onderhoudsplan, dat je in stap 1 al hebt opgevraagd. Hier kun je ook zien of er geld is gereserveerd voor vervanging. Dit geld kun je op het natuurlijk vervangingsmoment van de investering aftrekken. Deze kosten moeten toch gemaakt worden.

Tijdens deze fase kijk je ook welk effect de realisatie heeft op de dagelijkse gang van zaken (minder energiekosten, minder onderhoud, etc) en of er nog extra tijdelijke maatregelen noodzakelijk zijn. Denk hierbij aan de huur van vervangende velden, een tijdelijke vervangende accommodatie (blaashal, buitenbar, etc), minder baromzet, of een brug over een sloot t.b.v. de bereikbaarheid.

Subsidie

Nu er zicht is op de mogelijke (meer)kosten en opbrengsten is het zaak om naar het beschikbare budget te kijken. Daarbij is het aan te raden om ook nauwkeurig na te gaan of je in aanmerking komt voor een Europese, landelijke, provinciale of gemeentelijke subsidie. Dit kan al zorgen voor een flinke afname van de benodigde investering en dus een aantrekkelijker business case.

Alternatieve financieringsmogelijkheden

Afhankelijk van de bereidheid van het bestuur, kun je aanvullend onderzoek doen naar alternatieve financieringsmogelijkheden. Denk bijvoorbeeld aan eerder genoemde ledenobligaties, een 'as a service' constructie, een ESCo, crowdfunding of financiering met behulp van de 1/3 regeling. Daarnaast kun je onderzoeken tegen welke voorwaarden je een lening kunt afsluiten voor de verduurzaming van jullie accommodatie. Zo kan Stichting Waarborgfonds Sport middels een borgstelling een bancaire lening mogelijk maken.

Juridisch advies

De eigendomsverhouding van de accommodatie kan gevolgen hebben voor de keuze van de financieringsvorm. Ook wijzigingen gedurende de looptijd van de overeenkomst hebben bij verschillende financieringsvormen mogelijke juridische gevolgen. Denk hierbij aan scenario's die gedurende de looptijd op kunnen treden: groei, krimp, verhuizing, samengaan met andere vereniging, etc. Breng de risico's op de financieringsovereenkomsten van deze scenario's in beeld. Laat je hierin eventueel adviseren door een jurist.

Afstemming

In deze stap ben je mogelijke maatregelen steeds concreter aan het uitwerken. In het projectplan is al vastgesteld op welke momenten je de vooruitgang terugkoppelt aan de stuurgroep. Op deze momenten kan de stuurgroep eventueel om aanvullende informatie vragen, zodat zij in de volgende stap een afgewogen beslissing kunnen nemen.

Ons advies is om in deze onderzoeksfase ook de communicatie verantwoordelijke binnen je vereniging aan te haken. Lees verder in het kader.

Communicatie

Bij de verduurzaming van je sportaccommodatie is het belangrijk om je belanghebbenden (leden, sponsors, gemeente, e.d.) vanaf de beginfase goed te informeren. Communiceer helder over wat er gaat veranderen en per wanneer. Maar ook wat dit voor de leden betekent. Er kan tijdelijk wat overlast zijn of ze zullen moeten wennen aan de nieuwe verlichting. Maar benadruk vooral dat ze onderdeel zijn van een sportvereniging die haar verantwoordelijkheid neemt en zich op de toekomst voorbereidt. Laat zien welke stappen zijn afgerond en vier deze successen! Hiermee creëer je draagvlak en neem je mogelijke weerstanden weg. Naast het onderwerp op de agenda zetten van de ALV, kun je ook overwegen om, wanneer de plannen concreet zijn (vanaf stap 4) op de website van je club een pagina "Duurzaamheid" aan te maken, waarop de leden de voortgang kunnen volgen. Betrek daarom vroeg in het proces de communicatieverantwoordelijke van de club bij je project.

Aan het eind van deze fase heb je de volgende zaken op een rij:

- 1. Je weet of er initiatieven zijn waarbij het aantrekkelijk kan zijn om samen op te trekken, bijvoorbeeld voortgekomen uit een lokaal sportakkoord
- 2. Je weet wat het verbruik is van de huidige accommodatie, welke aanpassingen mogelijk zijn tegen welke kosten, welke subsidies aangewend kunnen worden, welke besparing mogelijk is en wat de terugverdientijden zijn.
- 3. Je hebt een beeld van de wijze waarop de realisatie de dagelijkse gang van zaken beïnvloedt en welke extra kosten benodigd zijn tijdens de uitvoering.
- 4. Je hebt in beeld hoe deze mogelijke verduurzamingsmaatregelen afgestemd kunnen worden op de natuurlijke vervangingsmomenten van het reguliere onderhoud (volgens de MJOP)
- 5. Je hebt een overzicht van alternatieve financieringsmogelijkheden met bijbehorende randvoorwaarden/verplichtingen.
- 6. Je hebt de juridische consequenties van de maatregelen en financiering in beeld en de overeenkomsten die gesloten moeten worden.
- 7. Je hebt een communicatieplan om de duurzame gedachte te borgen.

Stap 4: Besluitvorming, offertetraject en financiering

Op basis van de voorgestelde maatregelen vraag je de stuurgroep om een afweging te maken tussen de eerder gestelde doelstellingen en de gepresenteerde mogelijkheden. Dit resulteert in een besluit waarin is vastgesteld voor welke verduurzamingsmaatregel(en) is gekozen, op welke wijze deze gefinancierd worden en welke middelen hiervoor vrijgemaakt worden.

Offertes

Daarna is het tijd om offertes aan te vragen en te vergelijken. Let behalve op de technische randvoorwaarden ook op de juridische voorwaarden, zoals algemene administratieve voorwaarden, garanties, service en verzekeringen.

Met behulp van de technische informatie over verschillende technieken op de pagina voor Verenigingen op www.duurzamesportsector.nl kun je deze offertes beter beoordelen op kwaliteit en geschiktheid en op de benodigde tijdelijke maatregelen.

Business case bijwerken

Op basis van de bedragen in de offertes kun je de in stap 3 opgestelde business case(s) bijwerken. Zo kun je zien of de door de stuurgroep beschikbaar gestelde investering afdoende is en of zaken als terugverdientijd nog steeds binnen de door de stuurgroep gestelde kaders valt.

Nu is ook duidelijk of en hoeveel financiering benodigd is. Zodoende kun je concreet maken wat de mogelijkheden zijn van externe financiering.

In deze fase is ook het moment aangebroken om actiever de leden te gaan betrekken. Immers, de leden gaan op korte termijn zien hoe de maatregelen vorm gaan krijgen. Overleg met de communicatieverantwoordelijke hoe je dit het beste kunt doen.

Aan het eind van deze fase heb je de volgende zaken op een rij:

- ☑ 1. Welke maatregelen door het bestuur gedragen worden
- ☑ 2. Tegen welke prijs deze maatregelen gerealiseerd kunnen worden
- ☑ 3. Welke tijdelijke maatregelen noodzakelijk zijn
- ☑ 4. Welke invloed dit heeft op de businesscase en benodigde investering
- ☑ 5. Hoe externe financiering eruit kan zien om de realisatie mogelijk te maken
- ☑ 6. Hoe je het juridisch organiseert
- ☑ 7. Communicatieplan voor de leden en stakeholders

Stap 5: Realisatiefase

In deze fase worden de gekozen verduurzamingsmaatregelen uitgevoerd. Dit gaat niet alleen om het plaatsen van “hardware” (zoals installaties, isolatie, energiezuinige apparaten), maar ook om de gebruikers voor te lichten hoe ze bewust en duurzaam gebruik maken van de sportaccommodatie. Op deze manier is de duurzaamheidsgedachte geborgd binnen de organisatie en maakt de verduurzaming onderdeel uitvan het grotere geheel. Dit laatste noemen we de **implementatie** in de organisatie.

Bovendien wordt apparatuur geïnstalleerd om goed te kunnen monitoren wat het nieuwe energieverbruik is.

Aan het eind van deze fase is het volgende gerealiseerd:

- ☑ 1. De accommodatie is duurzaam
- ☑ 2. De organisatie is zo ingericht dat duurzaamheid integraal onderdeel is van de vereniging en de leden zich hier ook naar gedragen

Stap 6: Evaluatie en bijsturing

Natuurlijk wil je zien wat de getroffen maatregelen in de praktijk daadwerkelijk aan besparing opleveren. Daarvoor maak je gebruik van de **monitoring** die samen met de maatregelen geïnstalleerd is. De uitkomsten hiervan tonen aan hoeveel je bespaard hebt ten opzichte van voorgaande jaren. De geboekte resultaten ga je vervolgens evalueren. Is de verwachte besparing bereikt?

De resultaten van de monitoring geven je:

- Informatie over het al dan niet goed functioneren van de geïnstalleerde apparatuur. Wijkt dit teveel af van de vooraf gemaakte prognose, aarzel dan niet om dit kenbaar te maken aan je leverancier. Vaak zal dit namelijk nog moeten worden gefinetuned.
- Inzicht in je gerealiseerde besparingen. Om een goede vergelijking te maken met het energieverbruik vóór de verduurzaming, heb je zeker een jaar nodig.
- Inzicht in je realtime energieverbruik dat je kunt tonen aan de leden. Dit kan bijvoorbeeld met een led scherm met dashboard dat je ophangt in het clubhuis. Op deze wijze vergroot je inzicht en betrokkenheid en wie weet leidt dit tot meer verduurzaming binnen de vereniging!

Vanaf nu wordt met vaste regelmaat gemonitord en gerapporteerd op de volgende aspecten:

- 1. Energiebesparing (ten opzichte van voorgaande jaren)
- 2. Noodzakelijke maatregelen om bij te sturen



Tip!

Op www.allesoversport.nl komt alle kennis over sport en bewegen samen.

© Kenniscentrum Sport & Bewegen: 2020

Auteur: Michael Poot, specialist verduurzaming (michael.poot@kenniscentrumsportenbewegen.nl)

Foto cover: Voetbalvereniging Robur et Velocitas, Apeldoorn, Zon op K&N (lees ook [best practice](#))

Postbus 643
6710 BP Ede

info@kenniscentrumsportenbewegen.nl
www.kenniscentrumsportenbewegen.nl

T 0318 - 490 900
F 0318 - 490 995

